

**ASPEKTI VIĐENJA KATOLIČKIH SVEĆENIKA IZ PERSPEKTIVE
GRAĐANA HRVATSKE**

Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR – Nikola KUZMIČIĆ, Zagreb

Sažetak

U članku se prikazuju i komentiraju oni rezultati ankete »Vjera i moral u Hrvatskoj« (sproveđene 1997./8.) koji se tiču percepcije službe katoličkih svećenika iz perspektive hrvatskih građana. Rezultati pokazuju veliko povjerenje vjernika u svećenike i njihovo poslanje, ali su također vidljivi pomaci već prema tome koliko je intenzivan odnos ispitanika prema Crkvi i njezinim službenicima. Uočava se kritičko gledanje s obzirom na raskorak između onoga što svećenici naviještaju i kako žive kao i s obzirom na njihov odnos prema materijalnim dobrima. Ključno je pitanje njihove svećeničke vjerodostojnosti i autentičnosti: za neke ispitanike je to pitanje tijesno povezano s odnosom prema materijalnim dobrima. Klima za svećenička zvanja još je uvijek pozitivna, ali je ograničena uglavnom na tradicionalne i uglavnom ruralne sredine. Primjetan je također otvoreni stav ispitanika prema mogućnosti ženidbe svećenika i prema ređenju žena. Ta je otvorenost više prisutna kod onih koji su kao vjernici manje vezani uz Crkvu. Probija se također kritički stav prema vjeronauku i njegovoj povezanosti sa sakramentima. U svemu je vidljiva individualizacija i raslojavanje u Crkvi i društvu. U zaključku autori upozoravaju na pozitivne mogućnosti novih trendova i ističu potrebu empirijskih istraživanja radi boljeg i svrsishodnijeg planiranja pastoralnih djelatnosti u Crkvi.

Ključne riječi: svećenik, Crkva, vjera, naviještanje, celibat, ređenje žena.

Uvodne napomene

Svećenici odnosno prezbiteri uz biskupe su glavni nositelji ključnih službi naviještanja, slavljenja sakramenata i predvođenja kršćanskih zajednica u Katoličkoj Crkvi. Zato su oni u zajedništvu s vjernicima-laicima nužni za planiranje i izvođenje svih pastoralnih djelatnosti i svake obnove Crkve. Ovdje međutim ne kanimo ulaziti u razradbu problematike odnosa klerika i laika u Crkvi.

U istraživanju vjere i morala u Hrvatskoj posebno poglavlje posvetili smo upravo viđenju stvarnosti i uloge svećenika u Crkvi iz perspektive građana Republike Hrvatske. Naši rezultati dobiveni su iz anketnog upitnika kojim se htjelo, prije svega, istražiti vjeru i moral u Hrvatskoj; sam projekt nosi naziv »Vjera i moral u Hrvatskoj«. Voditelj projekta je prof. ddr. Marijan Valković, a iznošenju najvećeg dijela tih rezultata projekta bio je posvećen jedan cijeli broj *Bogoslovske smotre* (BS u daljem tekstu), 68 (1998.) br. 4. Tada smo također zamislili da će se dodatni rezultati iznositi već prema mogućnostima daljnje obrade dobivenog materijala. U tom smislu se ovaj naš rad nadovezuje na one već prethodno objavljene.

Prije negoli iznesemo i komentiramo dobivene rezultate, htjeli bismo dati nekoliko napomena koje bi nam trebale pomoći da bolje situiramo i razumijemo same rezultate istraživanja. Započet ćemo s jednom povijesno usmjerenom napomenom.

Prošli je sustav, nažalost, naprasno prekinuo i aktivno ometao normalni povijesni razvoj Crkve. Crkva i religioznost bili su gurnuti u sferu privatnosti, socijalno etiketirani i društveno nepoželjni. U takvim uvjetima bilo je povremeno vrlo teško i rizično, gotovo nemoguće, otvarati se i svestrano surađivati sa širokim slojevima vjernika na izgradnji crkvene zajednice. Trebalo je zaštititi njihovu egzistenciju, jer nije bilo uputno nekoga vjerski previše eksponirati, a i sama tzv. »službene Crkve« nije mogla biti dokraja transparentna također zbog objektivnih razloga jer je postojala realna opasnost da se svaka informacija u režimskim rukama prometne u oružje protiv nje, na štetu dobra vjere vjernika. U tom smislu ne treba zaboraviti bolno iskustvo procesa kardinalu Stepincu u kojem su se, na upravo beskrupulozan način koristile sve informacije i poluinformacije do kojih se moglo doći.¹

Takvo stanje stvari u proteklih 50 godina rezultiralo je određenim zatvaranjem Crkve prema društvenoj javnosti, štoviše, i zaziranjem od javnosti i izlaženja u javnost. Transparentnost je bila mala na unutarnjem planu, a još manja na vanjskom. Djelovanje Crkve bilo je uglavnom ograničeno »na sakristiju«; ipak, i u tom vremenu Crkva se snašla u svojoj misiji pod otežanim uvjetima života i rada zahvaljujući kako požrtvornosti svećenika tako i zauzetosti i podršci vjernika, pa i onih udaljenijih od crkvenih vratiju.

Godine 1989. situacija se stubokom okrenula. Katolička Crkva odjednom se našla gotovo u središtu zbivanja i pod reflektorima javnosti, a ono što je donekadno bilo predmetom etiketiranja i nepoželjno, tj. biti vjernikom katolikom, sada postaje socijalno poželjno. Sada se od Crkve očekuje ne samo da bude trans-

¹ To je očito iz tijeka procesa dokumentiranog u knjizi *Proces Alojziju Stepincu – Dokumenti*, KS, 1997., priredili: M. ŠTAMBUK-ŠKALIĆ, J. KOLANOVIĆ, S. RAZUM.

parentna i da sudjeluje u kreiranju javnosti i u javnom životu, već da bude upravo pokretač i zamašnjak stvaranja javnosti i transparentnosti u našem društvu. Nažalost, mentalitet koji je stvaran desetljećima ne mijenja se preko noći. Njegova promjena ipak ostaje imperativ koji nam postavlja vrijeme u kojem živimo.²

U tom kontekstu je, dakako, nezaobilazno pitanje o nositeljima crkvenih službi, i to zaređenih crkvenih službenika prezbitera, ili kako se to uobičajeno kod nas veli, svećenika.³ Ovo pitanje nije bilo središnje pitanje ankete, koliko god inače svećenik imao važnu ulogu u životu vjere Crkve i koliko god o tome ovisio smjer i dubina duhovnih kretanja u Katoličkoj Crkvi. Naša pitanja koja se tiču viđenja svećenika i njegove službe kod naših sugrađana nastoje povesti računa o tome i postavljena su ne svećenicima nego naprosto našim građanima, odnosno njihovom anketiranom uzorku. Stoga i rezultati imaju parcijalni karakter i tiču se toga kako drugi vide svećenike, a ne kako ovi vide sami sebe. Kompleksno pitanje svećeničke službe, osobe i njegovog mjesta u našem društvu trebalo bi zahvatiti jednu i drugu viziju i biti sprovedeno pomoću puno razrađenijeg instrumentarija negoli je to ovdje bio slučaj. Takva zasebna istraživanja sigurno su nam potrebna; ona bi jasnije iznijela na vidjelo fenomene i dala konkretnija pastoralna polazišta u pastoralu duhovnih zvanja odnosno crkvenih službi, ali i poticaje za primjerenije i svrsishodnije oblikovanje svećeničkog života i rada.⁴

² Na važnost ovog imperativa i težinu problema s kojima se suočavaju crkve u postkomunističkim zemljama upozorava i poznati sociolog Irena Borowik. Usp. I. BOROWIK, »Integracijske i dezintegracijske funkcije religije u procesu transformacije suvremene Srednje i Istočne Europe«, *Religija i integracija*, zbornik, uredili I. GRUBEŠIĆ i S. ZRINŠČAK, Institut društvenih znanosti »Ivo Pilar«, Zagreb, 1999., str. 109–125.

³ Pod sociološkim vidom su se do sada na našim prostorima pitanjem svećenika i svećeništva djelomično bavili, s različitih aspekata, V. BAJSIĆ, *Na rubovima Crkve i civilizacije*, KS, Zagreb, 1972.; S. TADIĆ, »Svećenička zvanja kod nas od 1945. do 1990.«, u: I. GRUBIŠIĆ, *Religija i sloboda – religijska situacija u Hrvatskoj*, Split, 1993., str. 205–221; G. ČRPIĆ, »Duhovna zvanja iz perspektive samoborskih srednjoškolaca«, *Posvećeni život* 1 (1996.), str. 62–73. Ipak valja izdvojiti dva rada koja su se isključivo bavila pitanjem katoličkih svećenika pod sociološkim vidom. U svibnju 1971. godine Vijeće za kler Biskupske konferencije Jugoslavije provelo je anketu o viđenju svećeničke službe i života. I anketa i rezultati objavljeni su dvije godine kasnije. Lj. PLAČKO, »Svećenička anketa«, *Svesci*, br. 21–24 (1973.), str. 29–210. Ta se anketa doduše bavila isključivo viđenjem svećenika i svećeničke službe i bila je provedena samo na svećenicima, a ne na cjelokupnoj populaciji. Drugi rad je knjiga S. TADIĆ, *Službenici svetoga*, Školska knjiga, Zagreb, 1993. koja, kako autor navodi u predgovoru, želi biti prilog fenomenologiji svećeničkog zvanja.

⁴ Valja napomenuti kako je u tom smjeru već napravljeno jedno istraživanje u sklopu istraživačkih projekata Franjevačkog instituta za kulturu mira iz Splita, te Instituta »Ivo Pilar« – centar Split. Istraživanje je provedeno u hrvatskim i bosanskohercegovačkim franjevačkim

Svećenik je, kao i Crkva, gledan sa sociološkog vidika ljudske zajednice, uronjen u društvenu zbilju pa i za njega vrijede sve zakonitosti svojstvene društvu u određenom vremenu i na određenom prostoru. U vremenu u kojem živimo i na prostorima na kojima obitavamo događaju se vrlo dinamične i bitne promjene. Naravno da je tim promjenama zahvaćena i Crkva, a i svećenici, kao dio Crkve, ali i kao ljudi, osobe koje različito razumiju, vrednuju, odnose se i snalaze u nastalim promjenama.

U naše smo vrijeme u rastućoj mjeri suočeni s velikim porastom i ujedno inflacijom informacija i krizom autoriteta.⁵ U takvoj situaciji nije dovoljno jednostavno poći s pozicije manifestnog kršćanstva, pogotovo ne onog folklornog tipa, ili pak s pozicije autoriteta i navodno neupitne tradicije. Potrebno je nešto drugo: sadržaje koji se naučavaju valja potkrepljivati vjerodostojnošću života. Naše vrijeme, kao i svako drugo, prije svega treba svjedoke. Naravno, svećenici koji su se nekako u »užem smislu« opredijelili za kršćanstvo, najpozvaniji su biti također svjedocima vjere i kršćanskog života.

Nas je zanimalo kako to njihovo svjedočanstvo vide naši građani. Dakako, ovdje nismo mogli, kao što je već rečeno, prezentirati sav spektar moguće realizacije svjedočenja vjere, ali smo stavili naglasak na neke momente koji su u svjedočanskom smislu u ovo vrijeme i na ovim prostorima svakako bitni.

1. Svećenik kao čovjek i vjernik

Imajući u vidu prethodno iznijetu tezu o svjedočanskoj ulozi svećenika u prenošenju vjere, ima smisla da se pita što naši ljudi misle o usklađenosti propovijedanja i života, tj. koliko je usklađeno ono što svećenici propovijedaju i žive?

provincijama na uzorcima od 498 vjernika, te na zasebnom uzorku od 143 redovnice i 90 redovnika sedam franjevačkih provincija Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Usp. N. DUVNJAK, »Rezultati socioreligijskog istraživanja u franjevačkim provincijama Hrvatske i Bosne i Hercegovine«, *Crkva u svijetu*, 34 (1999.), br. 2, str. 144. i 197. U tom istraživanju bila su uključena i neka pitanja koja se tiču također života svećenika, no veći je akcent stavljen na redovnički život, što je i razumljivo, jer ispitivani su samo redovnici i redovnice.

⁵ Na to upozoravaju mnoga istraživanja i rasprave. Između ostalog, do takvih zaključaka došli smo i u našem istraživanju, usp. G. ČRPIĆ, S. KUŠAR, »Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj«, *BS 68* (1998.), br. 4, str. 513–563, te G. ČRPIĆ, S. KUŠAR, I. RIMAC, »Neka obilježja situacije laika u našoj Crkvi«, *BS 68* (1998.), br. 4, str. 565–588.

Tablica frekvencija 1:

	uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	niti se slažem niti se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
1. Nema razlike između onoga što svećenici propovijedaju i onoga što žive.	19,8	24,8	28,9	17,0	8,8
2. Ljudi bi više vjerovali siromašnim svećenicima.	15,0	17,2	26,7	22,7	17,8
3. Svećenici su skloniji imućnijima nego siromašnima.	17,0	17,5	30,1	19,7	15,2
4. U svim potrebama se mogu obratiti svećeniku za pomoć i on će me razumjeti i pomoći.	10,1	13,1	29,7	24,7	21,7
5. Svećenici, zbog svog načina života, ne mogu razumjeti probleme običnih ljudi.	16,9	22,2	26,0	21,0	13,1
6. Svećenici su obrazovaniji od ljudi koji završe druge fakultete.	25,7	16,0	21,8	21,3	14,7
7. Svećenici više vjeruju u Boga od ostalih vjernika.	28,4	20,2	19,5	18,8	12,4

Vidimo da jedna četvrtina ukupne populacije smatra kako nema razlike između proklamiranja vjere od strane svećenika i njihovog života po proklamiranim načelima. Veliki postotak građana ostaje neopredijeljen s obzirom na to, a skoro polovica (45%) populacije smatra kako tu postoji određena diskrepancija.⁶

⁶ Za svaku od promatranih varijabli, prikazat ćemo, uz pomoć korelacijske analize, eventualnu pozitivnu ili negativnu povezanost promatrane varijable s dobivenim religijskim i sociodemografskim pokazateljima. Pri tom mislimo na: mjesto religije u životu (kreće se od *sasvim nevažno*, pa do *iznimno važno, temeljno*), učestalost molitve (od *nikada do svakodnevno*), važnost Boga u životu (od *uopće nije važan do jako je važan*), odlazak na mise (od *nikada do tjedno i češće*), učestalost ispovijedanja (od *nikada do mjesečno i češće*), učestalost pričestivanja (od *nikada do u pravilu kod svake mise*), politička orijentacija (od *lijevo do desno*), spol (od *muški do ženski*), godište rođenja (ovu ćemo varijablu prikazivati kao *dob* i gledati je kroz perspektivu od *stariji do mlađi*), obrazovanje (od *bez škole do magisterij, doktorat*) tip naselja u kojemu su ispitanici rođeni (od *sele do veći grad*), prihodi domaćinstva (od *500,00 Kn do više od 7.000,00 Kn*) – varijablu ćemo prikazivati kao *dohodak* i to *niži – viši*. Ukoliko ćemo se koristiti nekim dodatnim analizama, to ćemo posebno napomenuti. Razina značajnosti korelacija uzetih u obzir je $p < 0,01$.

Iz priložene tablice korelacija vidimo da religiozniji, politički desnije orijentirani i niže obrazovani građani češće smatraju kako ne postoje razlike s obzirom na propovijedanje i život svećenika. S obzirom na spol, dob, dohodak i mjesto rođenja nismo dobili značajnih korelacija pa to znači da nam očitovanje o ovoj tvrdnji ne ovisi o navedenim datostima.

Nakon što smo vidjeli da postoji, prema mišljenju naših građana, određena diskrepancija između onoga što svećenici žive i propovijedaju zanimalo nas je što bi eventualno moglo djelovati na uvjerljivost odnosno neuvjerljivost svjedočanstva vjere i života svećenika, tj. koji to momenti utječu na stvaranje ovog raskoraka između propovijedanja i življenja u skladu s propovijedanim. U tom smislu postavili pitanja o odnosu svećenika prema *materijalnim dobrima*, predmnijevajući da će, u situaciji u kojoj se nalazi naše društvo, taj moment svakako izaći kao značajan. Vidimo da oko 40% naših građana smatra kako bi ljudi općenito imali više povjerenja u siromašne svećenike. Implicitno to daje do znanja da ljudi misle kako su svećenici suviše imućni.⁷ Kakvo je stvarno stanje stvari trebalo bi istražiti preciznijim instrumentarijem.

Iz distribucije korelacija⁸ vidimo kako su tek tri korelacije značajni pokazatelji za ovu varijablu. To je, prije svega, odlazak na misu, gdje je evidentno, a i

Tablica korelacija I:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	vajnost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	0,201	0,187	0,227	0,183	0,228	0,208	0,212	-	-	-0,140	-	-

⁷ Ovom prilikom nećemo ići u analizu je li tome doista tako. Istraživanje koje se provodi u sklopu projekta »Aufbruch«, a koji za Hrvatsku vodi prof. dr. Aračić iz Đakova, pokazuje da 42,9% građana Hrvatske smatra kako je Crkva u Hrvatskoj bogata, 41,1% ne može se odrediti spram materijalnog stanja Crkve, a samo 16,0% njih smatra da je Crkva u Hrvatskoj siromašna. Istraživanje je provedeno paralelno s našim, a objavljivanje njegovih rezultata očekuje se tijekom jeseni 1999. Zahvaljujemo prof. Aračiću, što nam je omogućio uvid u rezultate, te tako pridonio boljem razumijevanju razmatrane problematike.

⁸ Tablica korelacija II:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	vajnost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	-	-	-	0,108	-	-	-	-	-	-0,086	-	-0,111

očekivano, da oni koji češće odlaze na mise manje smatraju kako bi ljudi više vjerovali siromašnijim svećenicima – oni im ionako vjeruju, jer vidjet ćemo kasnije da osoba svećenika igra bitnu ulogu u viđenju euharistije, odnosno stava građana i vjernika prema njoj. Ono što nam ova analiza kao zanimljivost pokazuje jest da poglavito siromašniji građani smatraju kako bi siromašniji svećenici bili uvjerljiviji. Taj pokazatelj ima smisla uzeti u obzir ako vrijedi preferencijalno opredjeljenje Crkve za siromašne.

Nevezano uz to bi li ljudi više vjerovali svećenicima kad bi ovi promijenili svoj odnos prema materijalnim dobrima, zanimalo nas je što naši građani smatraju o odnosu svećenika prema *bogatijim i siromašnijim* slojevima našeg pučanstva: vide li naši građani kakvu diskriminaciju? Iz priložene tablice vidimo da podjednak postotak građana podržava i osporava ovu tvrdnju, a podjednak je postotak i neodlučnih u odnosu na nju. Rezultati se mogu iščitavati iz dva rakursa: »Tek nešto više od trećine pučanstva smatra da svećenici favoriziraju bogatije« ili »Nešto više od trećine pučanstva smatra kako svećenici ne favoriziraju bogatije«. Je li to puno ili malo? To ovisi o tome što se misli kako bi se svećenici trebali ponašati i kakvu bi sliku o sebi u društvu željeli imati. Iz naše pozicije, s obzirom na svjedočanske zahtjeve vremena u kojem živimo, ovi podaci nisu zanemarivi, koliko god ostaje istina da bi tu stvar trebalo točnije razmotriti.

Zanimljivo svjetlo, naime, na ove rezultate daje nam već primijenjena korelacijska analiza.⁹ Ovako formulirano mišljenje, naravno, manje podržavaju religiozniji (ili oni koji su »bliži« Crkvi), dok ga s obzirom na ostale pokazatelje nešto češće podržavaju politički »ljeviye« orijentirani te siromašniji. Riječ je o blagoj korelaciji, no ipak značajnoj. Odatle ne slijedi nužno da su siromašniji ujedno i politički ljeviye orijentirani; vjerojatno je međutim da u teškim životnim okolnostima ljudi postaju mnogo osjetljiviji za socijalnu pravednost te se okreću na onu stranu koja u tom smislu više obećava, a od svećenika u njegovu ponašanje očekuju nadprosječni senzibilitet s obzirom na to pitanje. Kod onih pak koji su »lijevo« orijentirani to mišljenje o svećenicima možda dolazi iz starije ideološke pozadine. Osim toga trebalo bi vidjeti da su donedavno, pa i danas, uglavnom ti »lijevo« orijentirani sugrađani u pravilu bili također bogatiji od drugih.

⁹ Tablica korelacija III:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	važnost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	-0,125	-0,114	-0,10	-0,179	-0,184	-0,177	-0,099	-	-	-	-	-0,094

Ako je to točno, znači li to da su svećenici njih favorizirali? Vjerojatno bi čitavu stvar valjalo diferencirati zahvatiti i istražiti.

U društvu u kojem danas živimo mnogi su se našli u mnogostrukim potrebama, od materijalnih do duhovnih. Svećenik kao službenik Crkve u općem poslanju Crkve pozvan je reagirati na njih.¹⁰ Zanimalo nas je osjećaju li građani Hrvatske da se u svojim potrebama mogu osloniti na svećenike. Vidimo da ovdje u većoj mjeri negoli u prethodnim slučajevima imamo slaganje građana s ovom tvrdnjom. Oko 45% njih smatra da se u svojim potrebama može s povjerenjem obratiti svećeniku. Oko četvrtine populacije izražava svojevrsnu rezervu s obzirom na razumijevanje njihovih potreba od strane svećenika. S obzirom na promatrane pokazatelje, uz konstataciju da veće povjerenje u razumijevanje od strane svećenika imaju religiozniji građani, valja primijetiti kako veće povjerenje pokazuju stariji, niže obrazovani, te politički desnije orijentirani. Alternativno manje religiozni, lijevo politički orijentirani, mlađi i više obrazovani izražavaju manje povjerenja u spremnost svećenika da ih razumije u njihovim potrebama.¹¹ I tu bi dakako trebalo točnije pokazati proizlazi li taj stav primarno iz iskustva ili pak je izraz neke prethodne možda ideološke opredijeljenosti.

Potrebe su usko povezane s problemima. Iz problema koji ljude tište razabiru se njihove potrebe, iz nezadovoljenih potreba uglavnom proizlaze problemi. Vidjeli smo koliko naši građani imaju povjerenja u spremnost svećenika da pozitivno reagiraju na njihove potrebe. Ovdje nas je zanimalo koliko smatraju da su sposobni razumjeti njihove probleme. Svećenici žive, u svakom slučaju, »posebnim životom«. Ta posebnost može se promatrati s obzirom na posebnost njihova poziva općenito, posebnost njihove uloge u životu Crkve i društva, duhovnu situaciju u kojoj žive, življenje u celibatu itd.

Mnoštvo problema s kojima se prosječan čovjek u Hrvatskoj susreće vezano je uz njegovu materijalnu nesigurnost i oskudicu te uz mnoge poteškoće u obitelji i obiteljskom životu. Svećenici, realno gledajući, ne spadaju danas u socijalno

¹⁰ U proteklom periodu svjedoci smo da su mnogi svećenici na mnogo načina uistinu pomagali potrebnima.

¹¹ Tablica korelacija IV:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	vaznost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	0,279	0,283	0,331	0,293	0,248	0,245	0,230	-	-0,121	-0,117	-	-

ugroženi sloj stanovništva. Ne žive u oskudici, ne strahuju od gubitka zaposlenja ili neprimanja plaće. Nemaju obitelji, u užem smislu riječi.

Postoji mišljenje – je li to možda predrasuda? – da svećenici upravo zbog posebnosti življenja svoga života i svojevrsne odvojenosti od života »običnih« ljudi ne mogu *razumjeti* njihove *probleme*. Tako misli oko trećina naše populacije. Četrdesetak posto građana smatra da tome nije tako. Ako povežemo ovaj rezultat s prethodnim, vidjet ćemo da oko 45% naših sugrađana smatra kako se može obratiti svećeniku u potrebama, a oko 40% njih ne misli da posebnost svećeničkog života predstavlja poteškoću u razumijevanju njihovih životnih problema.

Zanimljivo je da nam se u ovom smislu pokazuju značajne povezanosti samo u varijablama religioznog karaktera. Manje religiozni više smatraju kako svećenici nisu kadri razumjeti probleme ljudi i to zbog posebnosti njihova života. Od sociodemografskih pokazatelja značajna nam se pokazala jedino politička orijentacija: lijevo orijentirani češće se slažu s ovim razmišljanjem.¹²

Uz posebnost svećeničkog života vezano je i njihovo *obrazovanje*. U tradicionalnom su društvu svećenici slovili za najobrazovanije ljude, posebice u lokalnim zajednicama na selu. Zanimalo nas je kako naši građani danas gledaju na razinu obrazovanja svećenika u usporedbi s drugim fakultetski obrazovanim ljudima. Zanimljivo je da više od trećine pučanstva smatra kako su svećenici uistinu obrazovaniji od drugih ljudi sa završenim fakultetima. Je li razlog tome kvaliteta obrazovanja koje svećenici steknu tijekom studija teologije i svoje duhovne formacije ili je posrijedi još uvijek jak tradicionalni obrazac mišljenja? To je teško reći. Nešto više svjetla na ovu stvarnost može nam baciti korelacijska analiza.

Primijenjena metoda korelacijske analize daje nam na ovoj varijabli zanimljive rezultate. Religiozniji smatraju kako su svećenici obrazovaniji od ljudi s drugim fakultetima. Zanimljivo je da se nije dobila značajna povezanost u tom smislu s obzirom na odlaženje na misu, što znači da nam odlaženje na misu nije značajno za pozicioniranje u odnosu na tu stvar. No značajnu ulogu igraju ostale promatrane sociodemografske varijable: desnije politički orijentirani građani, že-

¹² Tablica korelacija V:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	važnost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	-0,138	-0,117	-0,132	-0,157	-0,157	-0,178	-0,102	-	-	-	-	-

ne, stariji, niže obrazovani, rođeni na selu i s nižim primanjima, češće smatraju da su svećenici obrazovaniji od ljudi koji završavaju druge fakultete.¹³

Posljednje pitanje koje smo postavili u ovom kontekstu odnosilo se na vjeru svećenika. Za pretpostaviti je da svećenici vjeruju u Boga. Svakako bi bilo zanimljivo vidjeti u kojoj mjeri i na koji se način doživljava i manifestira ta vjera, no za pretpostaviti je i nama se čini samo po sebi razumljivim da svećenici u Boga vjeruju.¹⁴

Nas je zanimalo kako naši građani doživljavaju vjeru svećenika. Smatraju li, budući da su svećenici na poseban način odabrali služiti Bogu i ljudima angažmanom u Crkvi, da oni ujedno i više vjeruju u Boga?

Rezultati pokazuju da oko 30% hrvatskog pučanstva uistinu misli tako. 20% njih je suzdržano u odnosu na tu tvrdnju, a oko 50% hrvatskih građana ne smatra da svećenici u Boga vjeruju više od ostalih vjernika. Ako i apstarhramo od nerješivog pitanja kako mjeriti nečiju vjeru, i dalje ostaje teško reći bi li svećenici kao »profesionalni vjernici« trebali uistinu i vjerovati više ili barem očividnije, svjedočanskije od ostalih vjernika. To je pitanje za raspravu. No s priličnom se pouzdanošću može pretpostaviti da ukoliko žele biti duhovni animatori koji dopiru i do tzv. »rubnih kršćana«, pa i do onih posve distanciranih i nevjerujućih, onda bi svjedočanstvo njihove vjere trebalo biti takvo da suočuje te ljudi s religioznim pitanjima i kršćanskim mogućnostima odgovora na njih – i to uvjerljivo. Možda bi se u tom kontekstu smjelo govoriti i o »vjerskoj eliti«, u čemu bi dakako morala biti upravo uključena odsutnost svake distance.

Ovdje je dovoljno samo napomenuti kako se više zasigurno ne može polaziti s apriornog polazišta po kojemu se svećeniku pridaje neka veća pobožnost samo zato što je svećenik. Njegovo svećeništvo samo po sebi ovdje nije percipirano kao autoritativni dokaz uvjerljivosti nego više kao zadatak i obveza.

Korelacijska analiza pokazuje nam da se s anketnom tvrdnjom više slažu stariji, manje obrazovani i koji češće mole. S obzirom pak na ostale pokazatelje, ni-

¹³ Tablica korelacija VI:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	važnost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	0,146	0,172	0,178	-	0,121	-	0,165	0,098	-0,237	-0,184	-0,87	-0,133

¹⁴ Tu je problematiku djelomično zahvatilo spomenuto istraživanje objavljeno u *Crkvi u svijetu* (bilj. 5).

smo dobili značajnijih korelacija, čak niti s obzirom na odlaženje na mise, što je bilo za očekivati.¹⁵ Navedene kategorije naših sugrađana, vjerojatno pod utjecajem tradicionalnog sustava vrednota, više poštuju svećenike i pridaju im očito apriori atribute veće svetosti. Ostale kategorije to ne čine; to bi također trebalo uzeti u obzir u svećeničkom radu i životu kao i u pastoralu duhovnih zvanja i u formaciji.

2. Svećenik i Crkva – misterij i ministerij

U ovom dijelu našega rada prikazat ćemo kako naši građani vide svećenika kao službenika Crkve: on je navjestitelj Božje riječi, predsjedatelj euharistijskog i drugih sakramentalnih slavlja te pastir ili predvodnik zajednice vjernika. Upravo kao takav svećenik je često i nesvjesno percipiran kao onaj koji je u intenzivnijem dodiru s misterijem Boga, a nerijetko – prije više negoli danas – i kao onaj koji je u nekoj nejasnoj vezi s moćima koje su nedostupne drugim ljudima. Ovaj zadnji pogled na svećenika možda dolazi iz tradicionalne pučke religioznosti, a mogao bi imati i neku skrivenu vezu sa zonom praznovjerja, a u svijesti ljudi mogao bi biti povezan s nekim sličnim alternativnim religijskim konceptima. Time smo se dakako udaljili od našeg kršćanskog i crkvenog samorazumijevanja svećenika i njegove službe, ali nije na odmet imati na oku i tu stranu stvarnosti. Religijsko-povijesno iskustvo uči: gdje ima vjere, tu ni razni oblici praznovjerja neće biti daleko.

Dakle, u današnjoj poplavi raznih religijskih i kvazireligijskih učenja važno nam je bilo vidjeti kako naši građani u tom kontekstu vide svećenike. Naravno, budući da je ova osobna razina, kao što smo već napomenuli, veoma bitna u svijetu u kojem živimo, i ovdje smo u fokus stavili pretežno osobu svećenika, ali sada uže vezanu uz instituciju i gledanu pod vidikom njegove službe u Crkvi.

¹⁵ Tablica korelacija VII:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	važnost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	-	0,088	-	-	-	-	0,122	-	-0,185	-0,128	-	-

Tablica frekvencija 2:

	uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	nit se slažem niti se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
1. Misa koju služi dobar svećenik vrednija je od one koju služi loš.	17,3	5,9	16,9	22,5	42,9
2. Svećenici su za vrijeme ispovijedi blagi i strpljivi.	4,1	7,7	29,4	32,7	24,9
3. Svećenici traže previše vjeronauka za sakramente.	19,7	21,5	31,8	16,4	9,7
4. Svećenike bi trebalo pitati za savjet u svim važnijim stvarima.	21,4	21,0	27,8	18,4	10,9
5. Svećenici imaju tajne moći.	50,5	20,1	18,6	5,5	4,5

U pripremi ovog istraživanja vodila se oko jedne tvrdnje odnosno pitanja prilično duga rasprava: »Misa koju služi dobar svećenik vrednija je od one koju služi loš«. Ovo je pitanje u teologiji doduše već davno, u starini, bilo riješeno u naučavanju o tzv. *Opus operatum*. To će reći: sakrament je milosno djelotvoran za primatelja iz samog izvršenog čina i u svojoj bitnoj milosnoj dimenziji ne ovisi o stanju djelitelja sakramenta; bitna je tu dakako i dispozicija primatelja. Ne ulazimo ovdje u po sebi potrebnu diskusiju oko personalističkog pogleda na sakrament gdje bi se egzistencijska vrijednost služitelja mogla primjerenije uvažiti. Budući da naši građani kao ni veći dio vjernika nisu teolozi i tek neznatan dio njih je upućen u detalje ove rasprave, premda je za pretpostaviti da su im temeljna objašnjenja s tim u vezi ipak poznata i prisutna iz katehetske pouke, ipak smo ostavili postavljenu tvrdnju. I dobro smo učinili, jer iz rezultata vidimo da dvije trećine naših građana smatra misu koju služi »dobar« svećenik vrednijom od one koju služi »loš« – koliko god ostalo do kraja nejasno što sve u detaljima ulazi u karakterizaciju »dobar« i »loš«. Može se međutim reći barem toliko: osoba svećenika, njegova ljudska, vjernička i službenička vjerodostojnost očito igraju iznimno važnu ulogu u njegovoj službi. Pravi će »dobar« vjernik zasigurno lučiti osobu svećenika od njegove službe u Crkvi, ali »dobri« vjernici u ovom slučaju nisu upitni, iako nije rečeno da i oni neće potražiti »boljeg« svećenika, ako za to imaju mogućnost. U pitanju je mogućnost pastoralnog djelovanja na rubne kršćane kojima je očito bitno i to *tko* npr. predvodi euharistiju ili koje drugo sakramentalno slavlje, propovijeda ili drži vjeronauk. Jedno i drugo ukazuje na važnost svećeničke osobnosti koju bi, s obzirom na to, trebalo posebno formirati, kako u odgojnim ustanovama za buduće generacije, tako i urgentno u sklopu permanentne formacije svećenika. Njihova pastoralna kompetencija i ljudska

uvjerljivost i vjerodostojnost sigurno su tijesno povezane. Vidimo¹⁶ da ovakvo razmišljanje više podržavaju oni koji rjeđe odlaze na misu, ispovijed i pričest. No, valja upozoriti da i 43% onih koji nedjeljom i češće odlaze na mise dijeli to mišljenje. To svakako nije zanemarivo.

Tablica 3. Stav o vrijednosti mise s obzirom na učestalost odlazanja na misu:

odlazak na mise	ne slažu se	ni se slažu ni ne slažu	pretežno se slažu
nikada	15,5	31,1	53,4
o blagdanima i rjeđe	27,2	17,5	55,3
nedjeljno i češće	39,8	17,0	43,3
mjesečno	22,4	19,1	58,6

Blagu korelaciju s obzirom na dob (tj. starije generacije više podržavaju ovakvo razmišljanje) treba pripisati generaciji rođenoj između 1941. i 1950., u kojoj se ujedno i nalazi više povremenih posjetitelja misa.¹⁷

S obzirom na svećeničku službu jedna od bitnih sastavnica te službe je i slavljenje odnosno podjeljivanje *sakramenta pomirenja* ili ispovijedi. Budući da živimo u vremenu velikih i vrlo dinamičnih promjena koje duboko utječu na ljude čineći ih nesigurnima, napetima, s niskim pragom tolerancije, često stavljenima ili zatečenima u situacijama u kojima je teško ostati pravednim, a ponekad i prepoznati što je dobro, ili barem manje zlo, sakrament ispovijedi nameće se kao iznimno bitan sakrament pomoći vjernicima da ponovo pronađu snage za bogat vjernički, a time i ljudski život, te da se snađu u složenosti životnih situacija i uvjeta koji ih okružuju. Budući da je taj sakrament tako važan za zdrav život vjernika kao i za život cijele crkvene zajednice, zanimalo nas je kako vjernici doživljavaju svećenike u ulozi ispovjednika.

Većina naših građana, kao što vidimo, smatra da su svećenici u ispovijedi blagi i strpljivi. Tek oko 10% populacije ne slaže se s time. No značajan je postotak onih koji se ne mogu odrediti o tom pitanju - njih je oko 30%. U kontek-

¹⁶ Tablica korelacija VIII:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	važnost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijetanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	-	-	-	-0,140	-0,121	-0,135	-	-	-0,084	-	-	-

¹⁷ Rezultat je provjeren uz pomoć χ^2 – testa.

stu stvarnosti o kojoj raspravljamo to je značajan broj jer nam govori da njihovo iskustvo u ispovjedaonici nije doduše negativno, no očito nije bilo dovoljno upečatljivo da se spram njega odrede.

Korelacijska analiza koju primjenjujemo¹⁸ pokazuje nam kako svećenike kao blage i strpljive u ispovijedi češće vide praktični vjernici koji na ispovijed češće i odlaze. Tu se sada postavlja pitanje, odlaze li oni češće na ispovijed jer doživljavaju svećenika blagim i strpljivim u ispovijedi, ili zato što odlaze češće na ispovijed osjećaju se opuštenije, pa zbog toga svećenike doživljavaju na taj način? Na ta pitanja ne možemo na temelju ovih rezultata dati potpune odgovore, ali možemo reći kako svećenike kao blage i strpljive u ispovijedi češće doživljavaju politički desno orijentirani, stariji, niže obrazovani, rođeni na selu i s nižim primanjima. Tu je posebno zanimljiv rezultat prema kojemu se značajno manji broj mlađih svrstava u kategoriju »slašem se«, tek oko 45% njih, dok je u starijim generacijama taj postotak daleko viši. Mlađih je također više i u kategoriji onih koji se spram ispovijedi ne mogu odrediti. To može ovisiti o mnoštvu subjektivnih, ovdje neispitanih faktora, a osim toga možda je tome tako zato što mladi ljudi dobrim dijelom nose teret suvremenog društva i u njima najjasnije i najtjeskobnije dolaze do izražaja sve proturječnosti koje taj svijet nosi sa sobom, pa je razumljivo da su zahtjevniji spram institucije od koje očekuju olakšanje i oslobođenje od napete neizvjesnosti. Jasno je da su onda i osjetljiviji na odnos svećenika prema stvarnosti njihova života, to više što se danas osobnost i dostojanstvo čovjeka konstituiraju na sasvim novi način, s mnogo više granica slobode, a nude se i neke nove vrednote, pa mladi čovjek, prikovan stvarnošću i nemogućnošću življenja ideala može biti frustriran osjećajem nemogućnosti izlaze nja iz grijeha. Sve to trebat će se mnogo više uzimati u obzir negoli je to do sada bio slučaj. Ovdje samo nabacujemo problem kako bi se već sada imalo u vidu da u odnosu na mlađe generacije i ovdje treba mijenjati pastoralni stil. Čini se, naime, da mlađi nisu izgubili osjećaj za religiozno, već su postali zahtjevniji, a to znači i spremniji za ozbiljnije suočavanje s porukom vjere i, nadamo se, za dublje i osobnije prihvaćanje vjere. S obzirom na svećenike, to je prilika, izazov i zahtjev da se

¹⁸ Tablica korelacija IX:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	vaznost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričešćivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	0,215	0,224	0,262	0,239	0,186	0,182	0,191	-	-0,204	-0,166	-0,093	-0,092

i oni s većom senzibilnošću posvete vršenju svojega poziva i razviju posebnu senzibilnost za to kako (mladi) vjernici percipiraju njihov pastoralni autoritet.

S nadolaskom demokratskih promjena u Hrvatskoj Crkva je dobila mogućnost intenzivnijeg vjerskog podučavanja vjernika. Od 1991. uveden je i *vjeronauk* u osnovne i srednje škole kao izborni predmet. No stjecajem okolnosti, pripadnost Katoličkoj Crkvi postala je društveno poželjna, pa čak i pomodna. Nekada, u bivšem sustavu, nije bila moguća cjelovita vjerska poduka, iz objektivnih razloga, pa su se sakramenti često podjeljivali uz skraćene poduke, kako su već prilike dozvoljavale da se organiziraju i traju. Danas je moguća formalno cjelovita priprava za sakramente, ali – budući da je evidentno kako je primanje sakramenata danas vezano i uz kulturnu i socijalnu poželjnost – postavlja se pitanje jesu li je naši građani i u kojoj mjeri voljni cjelovitije i potpunije prihvatiti. Zbog toga smo pitali o odnosu građana prema razini vjerske poduke koja se traži za primanje sakramenata.

Oko četvrtina populacije smatra kako svećenici traže previše vjeronauka za sakramente, dok se oko 40% njih s time ne slaže, a tridesetak posto njih se ne može odlučiti. S tim se razmišljanjem, naravno relativno više slažu oni koji su distanciraniji od Crkve,¹⁹ koji podjeljivanje sakramenata vjerojatno češće i doživljavaju kao više kulturno-identifikacijski događaj negoli kao vjerski čin u smislu crkvenoga samorazumijevanja. S obzirom na sociodemografske pokazatelje nije dobivena značajna razlika, osim s obzirom na političko pozicioniranje, gdje politički »ljeviye« pozicionirani češće smatraju da se traži previše vjeronauka za sakramente.

Već je bilo spomenuto kako je danas evidentna kriza autoriteta u suvremenom svijetu, ali i u Crkvi. Ta je kriza jedna od sastavnica doba koje se običava nazivati »postmodernim«. Ipak, i u tom dobu čovjek traži čvrsto uporište, možda »novu metodu« s pomoću koje će se moći pouzdanije orijentirati i odlučivati u složenoj životnoj stvarnosti u koju je uronjen.

U kontekstu naše rasprave o svećenicima i njihovoj ulozi u životu Crkve i društva u cjelini, zanimalo nas je koliko naši građani smatraju da bi svećenik mogao biti jedan od orijentira u tako složenoj životnoj stvarnosti. Vidimo da svećenike kao *savjetnike* u važnijim životnim pitanjima vidi oko tridesetak posto

¹⁹ Tablica korelacija X:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	vaznost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dobodak
cor.	-0,227	-0,215	-0,217	-0,223	-0,264	-0,265	-0,130	-	-	-	-	-

građana, dok četrdesetak posto njih dvoji da im svećenik može dati adekvatan savjet i biti orijentir za bolje snalaženje u životu.

Svećenike su skloniji konzultirati praktični vjernici, što je i razumljivo, politički »desnije« orijentirani, stariji, rođeni na selu i osobe s manjim prihodima. Zanimljivo je da smo s obzirom na ovu varijablu dobili i značajnu povezanost s obzirom na spol. Naime, žene su relativno češće sklone konzultirati svećenike u važnim pitanjima u životu, što bi možda moglo značiti da svećenici kod njih, kao i kod drugih navedenih kategorija vjernika, imaju veći ugled i predstavljaju veći autoritet.²⁰

Distanciraniji s obzirom na vjeru, muškarci, mlađi i obrazovaniji, rjeđe će potražiti u svećenika savjet pri važnim odlukama u svojem životu. Vjerojatno će konzultirati neke druge izvore i na drugi način konstituirane autoritete.

Imajući u vidu lik i službu svećenika, moguća su načelno dva devijantna pristupa i viđenja ove »profesije«. S jedne strane, da svećenik vrši svoju službu kao činovnik, ili da ga se kao takvog doživljava, iz raznih razloga, što je plod sekularizacije. S druge strane, moguć je izlet u sferu magičnog, deskulariziranog, gdje se svećenicima pridaju neka tajna znanja i moći kojima oni mogu manipulirati. Kako to vide naši građani?

Velika većina njih jasno odbacuje viđenje svećenika kao posjednika »tajnih moći«. Ovaj bi rezultat bio prilično ohrabrujući kada prezentirano razmišljanje o svećeniku kao posjedniku »tajnih moći« ne bi većim dijelom podržavali upravo praktični vjernici²¹, a s obzirom na sociodemografske odrednice, politički »desnije« orijentirani, žene, stariji, niže obrazovani, rođeni na selu i s nižim primanj-

²⁰ Tablica korelacija XI:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	važnost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	0,322	0,326	0,348	0,261	0,316	0,278	0,189	0,111	-0,198	-0,227	-0,109	-0,157

²¹ Tablica korelacija XII:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	važnost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	0,198	0,244	0,245	0,154	0,188	0,158	0,144	0,121	-0,201	-0,292	-0,135	-0,178

ma. No ovdje su vjerojatno značajnije odrednice dob, spol i obrazovanje²², negoli samo razumijevanje vjere. Bilo bi osim toga potrebno izvidjeti je li taj stav povezan s odijeljenošću svećenika od vjernika i u kojoj mjeri. Možda bi intenzivniji oblici prisutnosti svećenika među vjernicima doprinijeli realnijem i u konačnici teološki i ljudski točnijem percipiranju njihove službe i lika.

3. Svećenička zvanja – mogućnosti i dileme

U trećem dijelu našeg rada bavimo se pitanjima vezanim poglavito uz svećenički poziv.

Tablica frekvencija 5:

	uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	niti se slažem niti se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
1. Ne bih imao ništa protiv da moj sin bude svećenik.	11,3	5,9	16,9	22,5	42,9
2. U samostane odlaze oni koji nisu mogli uspjeti u životu.	44,4	26,8	18,7	6,0	3,7
3. Svećenicima bi se trebala dopustiti ženidba.	16,1	6,6	19,9	21,7	34,9
4. I ženama bi trebalo dopustiti da budu svećenice.	25,1	9,8	21,6	20,7	22,3

Danas se često može čuti da postoji »kriza zvanja«, odnosno da postoji nedostatak svećenika s obzirom na potrebe. Zbog toga smo u anketi postavili pitanje kojim smo željeli pitati o *klimi za zvanja*, koliko su naime roditelji ili budući roditelji spremni vidjeti svoju djecu u svećeničkom zvanju. Možemo reći da u Hrvatskoj još uvijek postoji pozitivna klima za svećenička zvanja. No valja upozoriti na činjenicu da je klima za zvanja pozitivnija kod nekih kategorija ljudi: religioznijih, što je i razumljivo, ali također i kod starijih, manje obrazovanih, rođenih na selu i s nižim primanjima, pa je za očekivati, statistički gledano, i veći priljev svećeničkih kandidata iz obite-

²² Znamo da je među praktičnim vjernicima relativno više starijih i žena. Usp. G. ČRPIĆ, S. KUŠAR, »Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj«, BS 68 (1998.) br. 4, str. 513–563.

lji s tim obilježjima.²³ Posebno treba imati na umu da su mlađi rezervirani-ji spram te mogućnosti, što otvara i aktualizira nepovoljniju klimu za zvanja u budućnosti.

Tablica frekvencija 6:

godiste rođenja	do 1940.	1941. – 1960.	nakon 1961.
Ne bih imao ništa protiv da moj sin bude svećenik	78,3	65,1	55,4

S obzirom na regije, pozitivnija klima za zvanja postoji u Prigorju, Zagorju, Međimurju i Slavoniji, a manje pozitivna u Lici, Bukovici, Dalmatinskoj Zagori, Istri i Kvarneru. Stoga je za očekivati i veći priljev svećeničkih kandidata iz Prigorja, Zagorja, Međimurja i Slavonije, a iz ovih drugih manji.

Drugo pitanje koje pita o klimi za zvanja bilo je postavljeno »negativno«, u smislu pejorativnog viđenja duhovnih zvanja i onih koji se za njih odlučuju. U sekulariziranom društvu, a pretpostavili smo da je sekularizacija iz raznih razloga i na razne načine dotakla i naše društvo,²⁴ smisljeno je postaviti i pitanje koje će nam otkriti postoji li izrazito *negativno viđenje duhovnih zvanja* u našem društvu. Kako vidimo, tek desetak posto populacije smatra kako duhovna zvanja o-dabiru odnosno »u samostane« odlaze oni koji nisu uspjeli na drugim područji-ma u životu. Preko 70% naših građana smatra kako duhovna zvanja kandidati ne biraju poglavito iz nemogućnosti samorealizacije na nekom drugom području ži-vota. Pogled na standardne indikatore s obzirom na koje vrednujemo dobivene rezultate, pokazuje nam da se s ovakvim razmišljanjem, što je i razumljivo, više slažu oni manje religiozni, a manje se slažu oni religiozniji.²⁵ Značajna je (iako

²³ Tablica korelacija XIII:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	vaznost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	0,341	0,312	0,375	0,271	0,265	0,228	0,147	-	-0,168	-0,204	-0,116	-0,168

²⁴ Da je pretpostavka bila opravdana, pokazuju nam naši, već prethodno izneseni rezultati, usp. ČRPIC, KUŠAR, nav. dj.

²⁵ Tablica korelacija XIV:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	vaznost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	-0,216	-0,224	-0,223	-0,248	-0,206	-0,184	-	-	-	-0,096	-	-

blaga) povezanost dobivena i s obzirom na obrazovanje: niže obrazovani nešto češće smatraju da se za duhovna zvanja opredjeljuju oni koji su na neki način socijalno hendikepirani. S obzirom na druge promatrane pokazatelje nismo dobili statistički značajnije povezanosti ili razlike.

Posljednja dva pitanja koja smo postavili u anketi i koja su vezana uz viđenje svećenika u životu Crkve iz perspektive naših građana, odnosila su se na dva sve češće problematizirana i diskutirana pitanja, na zapadu za sada možda više nego li kod nas. To su pitanja svećeničkog celibata i ređenja žena.

Crkva, naravno, zadržava pravo da o tim pitanjima autonomno odlučuje i izriče svoj stav i sud²⁶, ali s obzirom na društvo u kojem živimo kao i na zapadne društvene i crkvene trendove koji nas pogađaju imalo je i ima smisla vidjeti što o tome naši građani misle.

S obzirom na *svećenički celibat*, vidimo da se oko 55% populacije slaže s time da se svećenicima dozvoli sklapanje braka, dok ih je 22% protiv toga. U ovom kontekstu, međutim, valja uočiti kako je dobivena negativna korelacija²⁷ između raznih indikatora religioznosti i spremnosti da se odobri svećenički brak, što znači da su praktični vjernici manje skloni odobriti brak svećenika od onih koji su distanciraniji od Crkve. Uzmemo li u obzir sve koji u crkvu idu najmanje jednom tjedno i češće, dobivamo sljedeću distribuciju:

Tablica frekvencija 7 (distribucija frekvencija s obzirom na najmanje tjedno odlaženje na mise):

	pretežno se ne slažu	neodlučni	pretežno se slažu
svećenički brak	40,3	24,7	35,1

²⁶ Svećenički celibat propisuje can. 277. Zakonika kanonskog prava, a o njemu se piše također u koncilskom Dekretu o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* br. 16. Žene nije dopušteno primati u svećenički red prema postojećem crkvenom pravu i učiteljstvu Crkve. Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, can. 1024 te dokumente *Ordinatio sacerdotalis* (1994.) i *Ad tuendam fidem* (1998.); usp. o tome M. VALKOVIĆ, Elementi moralno-etičke krize u Crkvi (II), BS (1998.), str. 227, bilj. 44 i dalje bilj. 78. – Usp. također Ivan Pavao II., *Mulieris dignitatem*, br. 26–27.

²⁷ Tablica korelacija XV:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	važnost Boga	odlazak na misu	učestalost isповјedanja	učestalost pričestivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dohodak
cor.	-0,240	-0,230	-0,249	-0,297	-0,286	-0,269	-0,183	-	-	-	-	-

Kako sada stvari stoje, većina praktičnih vjernika (ukoliko tjedno odlaženje na mise uzmemo kao kriterij za to), protivi se ukidanju svećeničkog celibata, odnosno prethodno prikazani rezultati dobivaju sasvim druge akcente.

Ovdje valja primijetiti kako nisu dobivene neke značajnije povezanosti s ostalima sociodemografskim pokazateljima što nam govori da oni nisu relevantni za odnos prema navedenim pitanjima.

Drugo pitanje, kao što smo već naznačili, odnosilo se na mogućnost *ređenja žena* u Crkvi. S obzirom na ređenje žena postoji i u općoj populaciji mnogo manja spremnost prihvaćanja te opcije negoli je to slučaj s ukidanjem zakona celibata muškaraca – kandidata za sveti red. 43% naših građana spremno je podržati ređenje žena, a oko 36% jasno ih je protiv ređenja žena. Kao i u prethodnom slučaju, u vezi sa celibatom kod muškaraca, mogućnost ređenja žena više podržavaju manje religiozni, no ovdje su dobivene povezanosti također s još nekim promatranim indikatorima.²⁸ Tu mogućnost više podržavaju politički »ljevi-je« orijentirani, obrazovaniji, rođeni u većim gradovima i bogatiji. Vrlo je zanimljivo uočiti da s obzirom na spol i dob nije dobivena značajnija povezanost pa valja zaključiti kako navedeni indikatori bitno ne utječu na opredjeljenje glede tog pitanja. Bitno međutim utječu političko opredjeljenje, mjesto rođenja i obrazovanje, pa se taj fenomen, uz njegovu religijsku konotaciju, vjerojatno gleda i kao općecivilizacijsko kulturno pitanje odnosno vrednota. Nije jasno svrstavaju li naši ispitanici to pitanje i odnos prema njemu također u područje realizacije ljudskih prava, kako je češće slučaj na zapadu.

Gledajući posebno samo praktične vjernike, dobivamo sljedeću distribuciju:

Tablica frekvencija 8 (distribucija frekvencija s obzirom na najmanje tjedno odlaženje na mise):

	pretežno se ne slažu	neodlučni	pretežno se slažu
ređenje žena	49,8	17,0	33,2

²⁸ Tablica korelacija XVI:

varijabla	mjesto religije	učestalost molitve	važnost Boga	odlazak na misu	učestalost ispovijedanja	učestalost pričešćivanja	politička orijentacija	spol	dob	obrazovanje	tip naselja	dobitak
cor.	-0,245	-0,249	-0,277	-0,273	-0,219	-0,183	-0,139	-	-	0,109	0,130	0,103

I ovdje vidimo da su praktični vjernici značajno manje skloni ređenju žena. No, ne treba zanemariti podatak da ih praktično 1/3 ipak podržava ovakvo razmišljanje.²⁹

Završno razmišljanje

U ovom radu pokazali smo što naši sugrađani – u velikoj većini kršćani-katolici – misle o liku, službi i životu svećenika (dijecezanskog prezbitera). Ili drugačije: kako ga percipiraju, doživljavaju i prosuđuju. Nije bila predmetom istraživanja samopercepcija svećenika, tj. kako oni sami sebe doživljavaju, vide i prosuđuju odnosno što oni misle o svojem liku, poslanju, djelovanju i mjestu u Crkvi i društvu. Isto tako nije se radilo o prezentaciji onoga što službeno naučavanje Crkve o svećenicima veli. To valja sagledati u kontekstu dubokih društvenih promjena u zadnjem desetljeću ovoga stoljeća.

Naše se društvo preko noći otvorilo demokraciji, liberalnom tržištu i pluralizmu. Kada je riječ o ovom otvaranju, onda njega ne treba gledati samo u polutržišnoj perspektivi, već u široj kulturnoj, a onda i religijskoj. Otvara se i »religijsko tržište«, a »ponuda« Katoličke Crkve samo je jedna od ponuda na tom tržištu na kojem ima različitih i atraktivnih »artikala«.

Postoji realna opasnost da se svećenici ne snađu pravo u toj situaciji te pod utjecajem inercije iz prošlog sustava ostanu nekako »na rubu« zbivanja, orijentirani na sebe, stvarajući tako sliku Crkve kao »firme« koja nudi religijske usluge na tržištu i zadovoljava religijske potrebe građana kako je to i dosad činila. Ne kanimo reći da se ona mora podvrći logici tržišta i reklame, ali bi trebala povesti više računa o eventualnim opasnostima koje novo vrijeme sa sobom nosi. Opas-

²⁹ Zanimljivo je napomenuti da su Talijani u svom istraživanju religioznosti također problematizirali stvarnost svećeničkog poziva i života. S obzirom na pitanje celibata dobili su nešto manje pristajanje uz mogućnost ukidanja zakona celibata: 45,1% Talijana smatra kako bi se svećenicima trebala dopustiti ženidba, dok je značajno više njihovih građana (35,4%) nego što je to kod nas slučaj protiv te mogućnosti. A kad je u pitanju mogućnosti ređenja žena, kod nas također ima više onih koji to dopuštaju negoli kod Talijana: 39,7% njihovih građana smatra da bi se žene mogle rediti za svećenice. S druge strane, nešto više naših građana, 34,9% u odnosu na 31,5% Talijana, protiv je mogućnosti ređenja žena. Prema tome, kod nas je s obzirom na to jače izražena polarizacija. Usp. V. CESAREO i dr., *La religiosità in Italia*, Milano, 1995., str. 326. – Jedno od pitanja koje su istraživači postavili redovnicama i redovnicima u već spomenutom istraživanju (usp. bilj. 5), bilo je: »Kako gledate na ređenje žena za svećeničku službu u nekim kršćanskim crkvama?«. 4,3% redovnica i 4,4% redovnika odobrava ređenje žena. 73% redovnica i 63,3% redovnika ne odobrava. 14,9% redovnica i 12,2% redovnika smatra da to ovisi o prilikama, dok 7,8% redovnica i 15,6% redovnika ne zna što bi odgovorilo na postavljeno pitanje. Usp. N. DUVNJAK: »Rezultati ankete među franjevcima i franjevkama«, *Crkva u svijetu* 34 (1999.), br. 2., str. 219.

nost je primjerice u tome što njezino djelovanje može biti percipirano kao »davanje usluga« pretežno kulturnog i nacionalnog karaktera, a religiozne potrebe i religioznost (duhovnost) ljudi hranila bi se, možda, iz drugih izvora i živjela na području osobne privatnosti. Upozoravajući su u ovom smislu nalazi do kojih dolaze Jukić i Črpić s obzirom na alternativnu religioznost. Autori pokazuju kako je razina pristajanja uz pojedina učenja, svojstvena raznim novim religijskim pokretima, relativno visoka. Poseban je pastoralni problem u tome što pristajanje uz takva učenja u rastućem omjeru nalazimo kod naših mladih sugrađana.³⁰

Dakako, ova nova situacija kao i svaka nova situacija nije samo opasnost. Ona je također mogućnost za novo i bolje; stoga naša prezentacija rezultata viđenja svećenika iz perspektive građana Republike Hrvatske želi doprinijeti porastu točnije spoznaje mišljenja i stavova naših sugrađana, raščišćavanju terena i pripremi za novo i – nadamo se – bolje.

Razumije se kako ne tvrdimo da je mišljenje naših sugrađana pravi odraz stvarnog stanja stvari, ali isto tako ne može se načelno isključiti da ono počiva na stvarnim iskustvima i uvidima koji ne moraju biti netočni. No ono što nam se čini važnijim u ovom kontekstu i o čemu valja voditi računa jest sljedeće: ljudi se u svom postupanju i djelovanju ravnaju prema svojim uvidima i mišljenjima. Ako su oni usvojili ili iz iskustva stekli određeno mišljenje o nekoj stvari ili pojavi ili ljudima, onda će to njihovo mišljenje biti djelotvorno u svojim konsekvencijama, tj. oni će se u skladu s njime i ponašati. Zato je svakako važno da se razmisli o onome što u kontekstu ovoga rada naši sugrađani drže autentičnim ili neautentičnim u liku, djelovanju i životu svećenika. Već prema tome oni se i prema njima ophode odnosno selektiraju što će od njih primiti, a što ne.

Ovo nas neposredno upućuje na to da još jednom istaknemo potrebu autentičnosti i vjerodostojnosti svećeničkog rada i života. U procesu sve veće individualizacije³¹ autentičnost osobe svjedoka imat će sve veću, da ne velimo presudnu ulogu u cjelovitom prihvaćanju vjere Crkve. Eventualni tradicionalni i drugi društveni potpornji u prilog Crkvi ubrzano otpadaju i sigurno su se već dobrano smanjili. Sama pak individualizacija vjere i života po njoj nije nužno i po sebi nešto loše. Ona zahtijeva veću transparentnost ili razvidnost svećeničkog lika i djelovanja, sve manju distanciranost na liniji vjernik laik i svećenik te sve veću uronjenost svećenika kao i svakog drugog pastoralnog djelatnika u život zajednice vjernika. Svećenik treba biti ondje – i to cijeli i posve – gdje su i njegovi vjernici. Njegovo povlačenje u administriranje ili u neki navodno supe-

³⁰ Usp. G. ČRPIĆ, J. JUKIĆ, »Alternativna religioznost«, *BS* 68 (1998.), br. 4, str. 589–617.

³¹ Usp. G. ČRPIĆ, S. KUŠAR, »Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj«, *BS* 68 (1998.), br. 4, str. 558sl.

riorni položaj u društvu, ili pak u neku nedodirivu privatnost bit će, blago rečeno, pastoralno kontraproduktivno.

U tom smjeru upućuje svećenike još uvijek veliko povjerenje koje vjernici kod nas imaju u njih. Valja na to pozitivno reagirati i shvatiti ga kao veliku šansu u prilog evangelizacijskog poslanja koje Crkva ima i za koje su se svećenici svojim izborom duhovne službe opredijelili.

Dakako, to će uroditi povećanim napetostima na ovim linijama: okupljanje zajednice »oko oltara« – evangelizacijsko poslanje onima »na rubu« Crkve i posve distanciranima; zamorna uhodanost svećeničke službe (»servis« kao održavanje postojećeg i upravljanje njime) i vjernost osobnoj karizmi koju svaki kod sebe otkriva i za koju se osjeća odgovoran da je razvije na dobro zajednice; i zadnja napetost: pastoralni autoritet svećenika i evanđeosko bratstvo svih krštenih naprosto³². Nije lako živjeti u tim napetostima koje su konstitutivne, i u tom smislu neizbježne i neukidive, za svećeničku službu. Mislimo da ih je moguće kreativno živjeti samo na razini veće suodgovornosti svećenika i vjernika-laika za zajedničko dobro vjere. To pak pretpostavlja i zahtijeva izgrađenu ljudskost svećenika (i drugih dakako), zauzetost za dobro vjere vjernika, pastoralnu kompetenciju i primjerenu duhovnost.

U tom kontekstu valja tražiti primjerene odgovore na očekivanja u svezi sa siromaštvom odnosno skromnim načinom života svećenika, umanjivanje distance laik – klerik te uopće smanjivanje jaza između proklamiranih načela i stvarnog života. Upravo taj jaz, smatramo, ne bi se kao takav ukinuo kad bi Crkva ukinula zakonsku obvezu celibata za svoje dijecezanske prezbitere. Sigurno bi se bitno smanjili oni problemi i diskrepancije koji su izravno vezani uz celibatarni oblik života danas, možda bi čak i nestali, ali bračni život donio bi svećeniku (i njegovoj supruzi) »u miraz« sve svoje današnje probleme i poteškoće vezane uz partnerstvo, broj i odgoj djece te povezivanje i odvajanje skrbi za zajednicu vjernika i skrbi za obitelj. Drugim riječima, gore spomenuta diskrepancija između proklamiranog i življenog sada bi se premjestila na novo područje i poprimila bi drugačije oblike. Za eventualnu promjenu sadašnje zakonske regulative potrebni su drugačiji razlozi. Ne osporavamo da ih ima, ali nije ovdje mjesto da načnemo raspravu o tim pitanjima i uđemo u odvagivanje svih »pro« i »contra«. U svakom slučaju zanimljiv je podatak da se oko 55% ispitanika slaže s dopuštenjem ženidbe svećenicima, a od onih koji – pretpostavljamo – žive intezivnijim vjerskim životom (usp. Tablica frekvencija 7) 35% njih dijeli to mišljenje dok ih je oko 24% neopredjeljeno, a protivni se oko 40% vjernika. Uzme li se u obzir da su za liberalniji stav uglavnom oni koji su distanciraniji od Crkve – iako ne samo

³² Usp. S. KUŠAR, »Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? Polarizacije, napetosti, orijentacije«, *Crkva u svijetu* 28 (1993.), str. 319–331. 437–449.

isključivo oni – onda se može reći kako je u tom pitanju navika i argument tradicije (a možda i sakralizirano shvaćanje svećeničkog poslanja vezano uz obrednu čistoću?) najjači. Hoće li se i ovdje u skoroj budućnosti pokazati pomaci u svijesti vjernika za sada nije moguće reći, barem ne na temelju ove ankete. S obzirom na dob, naime, ne postoji ovdje nikakva značajna povezanost.

Stav pak s obzirom na eventualno ređenje žena čini se da najviše odražava opće prisutne trendove izjednačavanja uloga spolova u svim razvijenim društvima, što pomalo dopire i do nas, što pokazuju rezultati ankete i korelacije (usp. Tablice korelacija XVI). Međutim pitanje uloge spolova u našem društvu i stavove građana s tim u vezi – u kontekstu tog pitanja valja gledati stavove s obzirom na svećeništvo žena – tek treba istražiti. Možda se smije izreći slutnja kako će na ovim prostorima uhodani patrijarhalni mentalitet biti vrlo otporan glede mogućih promjena.

Valja se u ovom zaključku osvrnuti i na društvenu sredinu ili socijalne slojeve koji su skloni odnosno neskloni duhovnom zvanju. Općenito uzevši još se može govoriti o relativno pozitivnoj klimi u prilog duhovnih zvanja, ali anketa pokazuje veću rezerviranost mladih ljudi prema toj mogućnosti, zatim obrazovanijih i imućnijih te onih iz urbanih sredina. Iz toga bi se možda smio izvući zaključak kako je pastoralno djelovanje svećenika u nekim sredinama u vrlo skromnoj mjeri uspjelo mladim naraštajima posredovati jedan poželjan lik svećenika, poželjan naime kao realna mogućnost za njih. Valjalo bi se ipak potruditi te ispitati na kojoj razini se smješta poželjnost svećeničkog zvanja kao realne mogućnosti za mlade u urbanim sredinama te kakve i koje bi se promjene trebale uzeti u obzir u životu i radu svećenika e da bi se došlo do većeg društvenog prihvaćanja također ove egzistencijalne mogućnosti kod mladih vjernika. Time nipošto ne kanimo osporiti uvjerenje Crkve da je duhovno zvanje milost – uostalom, sve forme života prema evanđelju jesu to! – niti život iz vjere i vjerski odgoj nadomjestiti sociologijom ili nekim društvenim inženjerstvom. Želimo samo upozoriti na to kako ne bismo smjeli olako prelaziti preko onih mogućnosti točnije spoznaje društvene stvarnosti vjere i Crkve koje nam pružaju znanosti o čovjeku. Na to nas upozorava Gospodin u Evanđelju kao i crkveni dokumenti.³³ Dakako, pritom valja imati na umu da instrumenti kojima se znanosti služe ne stvaraju novu stvarnost nego detektiraju stvarno stanje. Njegovo pak poznavanje omogućuje promišljanje i svrsishodnije djelovanje.

Upravo je to i bila krajnja nakana našeg članka kao i cijelog istraživanja.

³³ Valja promisliti i isplanirati pothvat (usp. Lk 14,28sl) i ne prezreti uvide i pomoć koju nam daju znanosti (usp. GE 1; GS 44.57.62) uočavajući dakako i njihove granice (usp. GS 57).

*Summary**ASPECTS OF SEEING CATHOLIC PRIESTS' FROM THE PERSPECTIVE OF
CITIZENS OF CROATIA*

The article presents and comments on the results of the survey »Religion and Morality in Croatia« (implemented in 1997/98), especially the parts which are connected with priests' service and priests' image from the perspective of Croatian citizens. The results reveal a high level of confidence of believers in priests and their mission, but some variations are also visible according to how intensive the relation is between respondents and the Church and its officials. The study also reveals a critical attitude of respondents towards the discrepancy between what priests preach and how they live, and according to their relationship to material goods. A key question is the question of their credibility and authenticity: for some respondents this question is strongly connected to their attitude towards material goods. The climate for callings to the priesthood is still positive but limited to traditional and mostly rural milieu. Also noticeable is an openness of respondents to the possibility of priests being married, and to women being ordained as priests. This open attitude is more present in people who are less connected with the Church than believers. Also evident is the formation of a critical attitude towards catechism and its relation to the sacraments. In all this, individualisation and stratification within the Church and in society is noticeable. In conclusion, the authors note the positive potential of new trends, and emphasise the need for empirical research in order to better and more appropriately plan pastoral activities within the Church.

Key words: priest, Church, religion, annunciation, celibate, ordination of women.